

Knjižnični katalog - izvor informacija o prijašnjim vlasnicima knjiga

Špoljarić Kizivat, Marijana; Majlinger-Tanocki, Inge

Source / Izvornik: **Anali Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku, 2015, 119 - 133**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:206:977832>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-14**

Repository / Repozitorij:

[RGISKO - Repository of the City and University Library Osijek](#)

Marijana Špoljarić Kizivat* i Inge Majlinger-Tanocki**

KNJIŽNIČNI KATALOG - IZVOR INFORMACIJA O PRIJAŠNJIM VLASNICIMA KNJIGA

Sažetak

Ostavštine privatnih knjižnica znamenitih ljudi - legati, često su svjedoci kulturne povijesti grada, regije ili širega područja na kojemu su nastajali. Pri organizaciji i obradi legata potrebno je očuvati cjelovitost i posebnost zbirke, istaknuti njegovu zavičajnu i baštinsku vrijednost. Jedna od mogućnosti jest bilježenje podataka o povijesti primjerka, provenijenciji, u kataložnom opisu. Cilj je istražiti kako se bilježe fizički tragovi bivših vlasnika knjiga u kataložnom opisu te može li knjižnični katalog okupljati podatke o zbirci i bilješke o prijašnjim vlasnicima.

U radu se istražuje upotreba podataka provenijencije u kataložnim zapisima za posebne zbirke na primjerima iz prakse u Gradskoj i sveučilišnoj knjižnici Osijek, na legatima Rudolfa Franjina Magjera i Vikora D. Sonnenfelda. Ispitane su mogućnosti obrade legata koje pruža knjižnični integrirani sustav CROLIST. Dokazat će se važnost kataložnog opisa u otkrivanju informacija o bivšim vlasnicima zbirki i važnost jedinstvenosti zbirke okupljene u knjižničnom katalogu. Fizički se tragovi bivših vlasnika u knjigama, osim na policama, okupljaju i u katalogu, što je korisnicima osobita pomoć pri istraživanju. Takvim se načinom obrade omogućuje dostupnost kataložnim zapisima u lokalnoj bazi podataka, poboljšava se pristup podacima, poboljšava se poslovanje unutar ustanove, omogućuje se izrada posebnih bibliografija darovatelja i uključivanje podataka o baštinskim fondovima u baze podataka na europskoj i svjetskoj razini.

Ključne riječi: obrada legata, provenijencija, UNIMARC, bibliografije darovatelja, rekonstrukcija privatnih knjižnica, Rudolfo Franjin Magjer i Viktor D. Sonnenfeld.

Uvod

Kad se govori o prijašnjim vlasnicima knjiga i provenijenciji, najčešće se misli na zbirke starih i rijetkih knjiga, nepravedno zapostavljajući i druge posebne

* Marijana Špoljarić Kizivat, dipl. knjiž., Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek, Europske avenije 24, Osijek; adresa e-pošte: mspoljaric@gskos.hr

** Mr. sc. Inge Majlinger-Tanocki, dipl. knjiž., Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek, Europske avenije 24, Osijek;; adresa e-pošte: ingem@gskos.hr

zbirke koje u knjižnicama imaju veliku vrijednost. Neke su od njih ostavštine privatnih knjižnica znamenitih ljudi - legati, koji su često svjedoci kulturne povijesti grada, regije ili širega područja na kojemu su nastajali. Ostavštine se u knjižnicama od drugih knjižničnih zbirki ističu svojom posebnosti u više aspekata. Legat je kao zbirka još prije dolaska u knjižnicu specifičan jer nastaje i razvija se u specifičnom okruženju, vlasnik bibliofil skuplja građu zbog različitih motiva i s različitom namjenom, zbog njihova sadržaja, fizičke opreme, materijalne ili duhovne vrijednosti knjiga. Tijekom svojega života, upotrebljavajući ih, u knjigama ostavlja različite oznake, bilješke i ekslibrise, te tako one postaju predmetom povijesti knjige, čitanja, povijesti umjetnosti. Ti su podaci o povijesti primjerka, provenijenciji, jedan od puteva istraživanja privatnih knjižnica.

Provenijencija i knjižnični katalog

Može li knjižnični katalog okupljati podatke o zbirci i bilješke o prijašnjim vlasnicima, te kako u kataložnom opisu zabilježiti fizičke tragove bivših vlasnika knjiga? Jedno od rješenja jest bilješka o provenijenciji koja osigurava podatke i dokaz o prethodnom vlasništvu knjige. Provenijencija je mjesto podrijetla, povijest vlasništva objekta, pogotovo ako je dokumentirana ili ovjerena¹. Provenijencija se definira i kao povijest prethodnoga vlasništva i nadzora dokumenta. Povezuje se s arhivskim fondovima te zbirkama starih i rijetkih knjiga i privatnim knjižnicama². Engleska se riječ "provenance" u hrvatskome jeziku prevodi s provenijencija, porijeklo, podrijetlo³. Prva poznata upotreba pojma zabilježena je 1785. godine.

Dodana vrijednost knjizi prepoznata je u knjižarskim katalozima od početka 19. stoljeća. David Pearson još je 1998. godine naveo kako raste interes za istraživanje privatnih zbirki i sadržaja određene privatne knjižnice, za usporedbu s drugim zbirkama iz istoga vremena, što pomaže u izgradnji šire slike prikaza vlasništva knjiga kroz stoljeća te u prikazu toga kako se taj uzorak mijenjao veličinom, sastavom, jezikom, sadržajem zbirke i podrijetlom⁴. Bilježenje provenijencije dobilo je na važnosti s razvojem "nove" povijesti knjige i istraživanjima socijalne povijesti knjige, izdavaštva, čitanja, skupljanja knjiga, povijesti privatnih knjižnica⁵.

1 The American heritage dictionary. 2004. New York: Bantam Dell.

2 Feather, John; Sturges, Paul, ur. 2003. International encyclopedia of information and library science. London; New York: Routledge, str. 528.

3 Leščić, Jelica, pr. 2010. Knjižničarstvo i srodna područja: izbor englesko-hrvatskih stručnih naziva. Zagreb: Naklada Dominović, str. 117.

4 Pearson, David. Nav. dj.

5 Overmier, Judith A; Doak, Elaine M. 1996. Provenance Records in Rare Book and Special Collections. *RBML Rare Books & Manuscripts Librarianship* Fall 11, str. 91-99.

Provenijencija može biti vidljiva u različitim oblicima: ekslibris, signature (potpisi), natpisi, pečati, marginalije (bilješke na rubu stranice), obiteljski grbovi, različiti simboli. Najčešći trag čitatelja u knjigama jest oznaka vlasništva, ekslibris, ali on je samo oznaka vlasništva. Ako nema drugih dokaza, on ne svjedoči o čitateljskim navikama, već samo o tome da je pojedinac (ili ustanova) knjigu posjedovao. Tragovi čitatelja jesu oznake vlasništva, posvete, knjižne kletve, osobne bilješke, bilješke uz tekst, nadopune teksta, izrada kazala, što sve svjedoči o različitim razinama interakcije s knjigom i tekstom⁶.

Provenijencija ima posebno značenje za posebne zbirke i njezine korisnike iz više razloga: dokaz o vlasništvu može knjigu učiniti znatno vrednijom ili važnijom korisnicima ili instituciji, znanje o sadržaju zbirke pridonosi uvidu u istraživanje bivšega vlasnika/sakupljača, povjesničari knjige i bibliografi često imaju velik interes za privatne knjižnice poznatih osoba iz svoga područja⁷.

Provenijencija – mrežni izvori i literatura

Internet nudi važne izvore za istraživanje podrijetla knjiga. Sve aktualnosti o pitanjima provenijencije u europskim baštinskim zbirkama mogu se naći na mrežnim stranicama Konzorcija europskih znanstvenih knjižnica (*CERL-Consortium of European Research Libraries*)⁸. To je baza podataka s mogućnošću pretraživanja CERL tezaurusa po pristupnicama: mjesto, tiskara, autor i korporativno tijelo, te s mogućnošću pretraživanja podataka o provenijenciji (bivši vlasnici, bivši vlasnici inkunabula, podrijetlo inkunabula i dr.), s popisom dostupnih mrežnih izvora po geografskim područjima i drugim korisnim informacijama. Među dostupnom bibliografijom značajnijih djela najviše je radova s CERL konferencija na kojima se pretežno raspravlja o organizaciji, očuvanju i prezentaciji europske kulturne baštine. U zborniku *Books and their owners: Provenance information and the European cultural heritage* (2005.)⁹ progovara se o važnosti i izazovima provenijencije i stare knjige, škotskom nacionalnom projektu nacionalne baze podataka vlasnika knjiga, te o istraživanju provenijencije kao metode za rekonstrukciju povijesnih zbirki. O okupljanju podataka provenijencije

6 Velagić, Zoran; Kristek, Andrej. 2009. Čitatelji, knjige i tekstovi: oblici interakcije. Osječki zbornik 29, str. 337-346.

7 Lundy, M. Winslow. 2008. Provenance Evidence in Bibliographic Records. *Library Resources & Technical Services* 52-3, str. 164-172.

8 Provenance information. Dostupno na URL: <http://www.cerl.org/resources/provenance/main>. Pristupljeno: 20. siječnja 2014.

9 David Shaw, ab: ur. 2005. *Books and their owners: provenance information and the European cultural heritage*. London : Consortium of European Research Libraries.

u katalogu se govori u zborniku *Imprints and owners: Recording the cultural geography of Europe* (2007)¹⁰.

Osim baze podatka na CERL-u, ističe se i američka baza *Provenance evidence: thesaurus for use in rare book and special collections cataloguing*¹¹ (ACRL/ALA). U toj je bazi dostupan mrežni kontrolirani rječnik provenijencije, ali samo za stare i rijetke knjige.

U literaturi se provenijencija najčešće spominje kod zbirki starih i rijetkih knjiga. O upotrebi podataka o provenijenciji u kataložnim zapisima za staru knjigu i posebne zbirke u SAD-u pisali su Judith A. Overmier i Elaine M. Doak (1996.)¹². Provenijencije u kataložima hrvatskih knjižnica istraživale su T. Katić (1996.)¹³ i M. Tomić (2010.)¹⁴, ograničavajući se na provenijenciju u kataložima baštinskih zbirki, također s naglaskom na staru i rijetku knjigu.

Priručnik s osnovnim podacima o provenijenciji i prethodnome vlasništvu knjiga i rukopisa, kao svojevrсна bibliografija za istraživanje provenijencije, jest knjiga Davida Pearsona *Provenance Research in Book History: A Handbook* (1994; ponovljeno izdanje 1998.)¹⁵ koja na jednome mjestu okuplja različite vrste vlasništva i obilježavanja knjiga te daje pregled podataka i bibliografskih bilješki o provenijenciji.

Provenijencija u obradi legata

Obrada i organizacija legata u bitnim se značajkama ne razlikuje od obrade ostalih posebnih zbirki. Monografske publikacije obrađuju se prema jedinstvenim pravilima i standardima:

- Verona, E. Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga. Zagreb: Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1983-1986. Prvi dio: Odrednice i redalice. 2. izmijenjeno izd. 1986. Drugi dio: Kataložni opis. 1983.

10 David Shaw, *ur.* 2007. *Imprints and owners: recording the cultural geography of Europe*. London: Consortium of European Research Libraries.

11 Provenance evidence: thesaurus for use in rare book and special collections cataloguing. Dostupno na: http://www.rbms.info/committees/bibliographic_standards/controlled_vocabularies/provenance/alphabetical_list.htm. Pristupljeno: 23. siječnja 2014.

12 Overmier, Judith A; Doak, Elaine M. Nav. dj.

13 Katić, Tinka. 1996. Određivanje jedinstvene odrednice za imena osoba koje su, osim autora, sudjelovale u nastanku knjige i povijesti primjerka. U: Znanstveni skup Normizacija osobnih imena u knjižničarstvu i leksikografiji, Zagreb, 15. i 16. svibnja 1996. : zbornik radova. Zagreb: Hrvatsko bibliotekarsko društvo, str. 157-172.

14 Tomić, Marijana. 2010. Provenance information in Croatian catalogues of heritage collections. U: Summer school in the study of old books : proceedings. Zadar: Sveučilište u Zadru, str. 173-199.

15 Pearson, David. 1998. Provenance research in book history: a handbook. London: British Library & Oak Knoll Press, str. 2.

- ISBD(M): međunarodni standardni bibliografski opis omeđenih publikacija. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2006.
- UNIMARC: bibliografski format. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo; Zadar: Sveučilište, 2009.
- Hodak, V. Upute za uporabu formata UNIMARC za kataložni opis omeđenih publikacija i nizova publikacija. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2005.
- ISBD (A): Međunarodni standardni bibliografski opis starih omeđenih publikacija (antikvarnih). Zagreb: Hrvatsko bibliotekarsko društvo: Nacionalna i sveučilišna biblioteka, 1995.

Legati se ističu svojom šarolikošću naslova i svojim kriterijima udovoljavanju različitim fondovima. Iako svojim sadržajem ne udovoljavaju u potpunosti svim formalnim kriterijima zbirke, većim dijelom legati mogu biti dio spomeničkog fonda (u Hrvatskoj je spomenička građa sva ona tiskana do 1945. godine), mogu biti dijelom zavičajne zbirke (jer je mnoštvo građe izdano ili sadržajem vezano uz zavičaj te su vlasnici privatnih knjižnica vezani uz zavičaj), a dio legata može biti i stara i rijetka knjiga (zbirka rara). Slijedom navedenih specifičnosti legata, javlja se mogućnost drukčije obrade legata te se postavlja pitanje kako katalogizirati legatate kao posebnu zbirku i cjelinu, te kako se može u kataložnom opisu na jednome mjestu okupiti fizičke tragove bivših vlasnika.

U trenutku kada korisnik više nije spreman fizički posjećivati zbirke i istraživati *in situ*, iznimno je važno obraditi zbirke u strojno čitljivom katalogu, kako bi korisnici putem OPAC-a dobili osnovne podatke o građi. Suvremeni se korisnik neće zadovoljiti tek bibliografskim podacima¹⁶. Sve veće zanimanje za nacionalnu kulturnu baštinu i nacionalno knjižno blago mijenja strukturu korisnika. Danas, u novom informacijskom okruženju, kataložni opis više nije dovoljan. Potrebno je ponovno konceptualno preispitati zadatke kataloga te predvidjeti sve moguće korisnikove upite i potrebe, kako za sadašnjost, tako i za budućnost. Vrijeme je velikih promjena i očekivanja u kataložno-bibliografskoj teoriji i praksi na svim razinama. Prvi je cilj izraditi katalog primjeren korisniku. Aktualna teorijska razmatranja kreću se prema jednostavnim i razumljivim budućim načelima i pravilima koja će davati onoliko metapodataka koliko je potrebno za zadovoljnije korisničkoga upita prema načelu zajedničke upotrebe, zadovoljstva, nužnosti i ekonomije, te tako osigurati minimum podataka za identifikaciju resursa. Načelo reprezentacije i ugodnog okruženja ističe važnost toga kako se izvor opisuje i kako se ta informacija upotrebljava pri identifikaciji izvora. Ideja je izgradnja katalogizatorove prosudbe u određivanju toga kako opisati ili osigurati pristup

16 Tomić, Marijana. 2011. Stara i rijetka građa u digitalno doba: je li povjesničarima knjige dovoljan bibliografski opis?. Pančevačko čitalište 18, str. 21.

bibliografskim izvorima¹⁷. Stoga je pri obradi legata važna katalogizatorova prosudba o očekivanjima korisnika i njegovo odgovaranje na specifične korisničke zahtjeve.

Ciljevi automatizirane obrade starih i rijetkih knjiga koji su pred korisnike i knjižničare stavljeni još 1993. godine, primjenjivi su i danas, ne samo za obradu starih i rijetkih knjiga, već i za obradu posebnih zbirki legata. Ciljevi su ovi: omogućiti dostupnost zapisima u lokalnoj bazi podataka, poboljšati pristup podacima, poboljšati poslovanje unutar ustanove i sustava, omogućiti izradu posebnih kataloga, bibliografija i omogućiti razmjenu podataka na nacionalnoj i međunarodnoj razini¹⁸.

S obzirom na to da su legati većinom zavičajne vrijednosti, potrebno je u kataložnom opisu istaknuti provenijenciju ili podatak o povijesti primjerka, kako bi se na jednome mjestu okupili podaci o zbirci, te osigurale bilješke o prijašnjim vlasnicima. M. Winslow Lundy¹⁹ ističe važnost bilježenja bivših vlasnika zbirki u kataložnom zapisu, dok izbor podataka koji će se uključiti u kataložni opis ovisi o instituciji koja posjeduje zbirku. Osim fizičke dostupnosti građe, potrebna je i informacija o njoj. Korisnici će na temelju podataka o primjerku odabrati upravo onaj primjerak koji ima vrijednost za njihovo istraživanje. Postavlja se pitanje o potpunosti podataka, mogućnosti pregleda i njihova pronalazjenja na jednome mjestu, o mogućnosti pretraživanja po određenim parametrima. Poseban zahtjev koji se postavlja pred katalog jest okupljanje svih jedinica knjižnične građe povezanih s određenom osobom. Imenima darovatelja i bivših vlasnika zabilježenima u bibliografskom opisu potrebno je omogućiti izravan pristup izradom sporednih kataložnih jedinica²⁰. Kako bi se na jednome mjestu u katalogu okupile sve jedinice knjižnične građe povezane s određenom osobom, potrebno je svaku osobu označiti predviđenim kodom iz popisa kodova za vrstu autorstva u formatu UNIMARC. U novije je vrijeme česta i digitalizacija naslovne stranice koja se dodaje bibliografskom opisu, što je svakako prednost elektroničkog medija i elektroničkog knjižničnog kataloga u usporedbi s tiskanim publikacijama i katalogom. Tako se kataložnom opisu mogu dodati i pojedine digitalizirane stranice iz knjige s podacima o provenijenciji radi bolje identifikacije djela.

17 Tilllett, B. International cataloguing principles (ICP) report. Dostupno na URL: <http://www.ifla.org/files/hq/papers/ifla75/215-tilllett-en.pdf>. Pristupljeno 29. studenoga 2009.

18 Katić, Tinka; Willer, Mirna. 1993[i.e. 1995]. Retrospektivna katalogizacija u Zbirci starih i rijetkih knjiga Nacionalne i sveučilišne biblioteke. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 36, 1/4, str. 1-32.

19 Lundy, M. Winslow. 2008. Provenance Evidence in Bibliographic Records. *Library Resources & Technical Services* 52, 3, str. 164-172.

20 Katić, Tinka. 1996. Nav. dj.

Legati i njihova obrada u Hrvatskoj

Zabilježeno je previše zaostataka i skrivenoga blaga u knjižnicama. Velika je potreba za identificiranjem i okupljanjem zbirke te sustavnim i sveobuhvatnim pristupom rješavanju problema neobrađene građe u sveučilišnim i znanstvenim knjižnicama. U hrvatskim institucijama postoji previše zaostalih donacija i legata koji su bogati izvori o kulturno-društvenoj povijesti grada, regije ili širega područja, te velika vrijednost u bilješkama podataka o povijesti primjerka, provenijencije u kataložnom opisu²¹. O legatima u hrvatskim knjižnicama najčešće se saznaje iz povijesnih prikaza razvoja knjižnica. Podaci o zbirkama često su raspršeni po zbornicima radova, časopisima, raznim monografijama, vodičima po knjižnicama, katalozima izložbi, na mrežnim stranicama, u bibliografijama. Informacije su često nepotpune, a malo je građe obrađeno i dostupno javnosti.

Prikupljanje informacija o stanju knjižnica u Hrvatskoj provedeno je 1966. godine. Pokrenulo ga je Društvo bibliotekara Hrvatske, ali bez posebnih podataka o posebnim zbirkama u knjižnicama. Prema istraživanju provedenom 1992. godine, od 97 baštinskih zbirki u Hrvatskoj, 47 ih posjeduje knjižnični katalog, ali u 70% slučajeva potrebna je izrada novih kataloga jer su postojeći nepotpuni ili ih nema²².

Alemka Belan-Simić, Tinka Katić i Zdenka Penava (2005.) na 8. seminaru "Arhivi, knjižnice, muzeji" u prilogu s radionice utvrđuju problem nepostojanja jedinstvenoga registra knjižnica i njihovih zbirki. Alemka Belan-Simić (2007.) na inicijativu kolegice Snježane Radovanlije-Mileusnić, kao začetak izgradnje budućeg registra književnih ostavština pokrenula je istraživanje i anketu pod nazivom "Baština u narodnim knjižnicama". Cilj je bio prikupiti podatke o postojanju zbirke vrijedne građe u narodnim knjižnicama, s naglaskom na zbirke književnih i drugih ostavština i utvrditi njihovu obrađenost i dostupnost javnosti. Uzimajući u obzir malen odaziv na anketu, rezultati su pokazali da jedanaest knjižnica posjeduje ostavštine književnika (a ponegdje je riječ i o više književnih ostavština), sedam knjižnica ima ostavštine drugih istaknutih osoba i većina je ostavština neobrađena. Stoga je potrebno sustavno popisati i obraditi sve skrivene zbirke legata u knjižnicama. Istraživanje je pokazalo kako je deset ostavština obrađeno, od čega je sedam obilježeno u katalogu (tri i u elektroničkome), dva su obilježena samo na polici, dvije su ostavštine popisane, a u jednoj od njih građa je označena signaturama, dvije su inventarizirane, a jedna je obilježena žigom. Čak petnaest ostavština nije nikako obilježeno ni obrađeno²³.

21 Tomić, Marijana. 2010. Nav. dj.

22 Šimek, Sanja. 1993. Stanje u spomeničkim knjižnicama Republike Hrvatske s osvrtom na staru i rijetku tiskanu građu. U: Standardiziranje kataložne obrade stare i rijetke tiskane građe, Zagreb, 10-11. prosinca 1992. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna biblioteka, str. 7-16.

23 Belan-Simić, Alemka. 2007. Baština u narodnim knjižnicama – rezultat ankete // Muzeologija 43/44, str. 83-92.

Kao poseban problem kod upravljanja tiskanom baštinom ističe se nedostatak upisnika (evidencije) baštinskih zbirki te neodgovarajući i nedostatan bibliografski nadzor na nacionalnoj (retrospektivna bibliografija, skupni katalozi) i lokalnoj razini (knjižnični katalozi). Bibliografski nadzor trebao bi osigurati (mrežni) pristup baštinskim zbirkama i jedinicama građe okupljenima u njima²⁴.

Kao pozitivan primjer bilježenja provenijencije u Hrvatskoj ističe se Sveučilišna knjižnica u Rijeci svojom Povijesnom zbirkom. Zbirka nije u potpunosti kataložno obrađena u sustavu CROLIST, pretraživa je putem popisa prema vrsti građe (periodika i knjige), prema razdobljima (16.-18. st., 1801.-1830./1850., 1831./1851.-1945.) ili prema popisu Adriatice (zavičajne zbirke). Popis je nalik popisu inventara, daje osnovne podatke o jedinici građe: autor, naslov djela, svezak, mjesto izdanja, nakladnik i godina izdanja, nakladnička cjelina i opis primjerka (podaci o provenijenciji koji najčešće sadrže posvete ili podatke o bivšem vlasniku). Osim po navedenim parametrima, građa nije pretraživa, kao što nije ni okupljena knjižničnim katalogom jer nije sva obrađena. Kao pomoć pri identifikaciji građe, vidljive su digitalizirane naslovne stranice i poveznice na knjižnični katalog obrađenih primjeraka građe.

Legati u Spomeničkoj zbirci GISKO-a

Najviše je legata u fond Gradske i sveučilišne knjižnice Osijek ušlo sedamdesetih i osamdesetih godina 20. stoljeća, darom ili otkupom: legati Viktora D. Sonnenfelda, Rudolfa F. Magjera, Miroslava Pollaka, Pavla M. Rakoša, Danice i Ante Pinterovića, Vjekoslava i Matilde Hengl, Huga Gottschalka. Oni se obrađuju i vode kao posebne zbirke i dio su Spomeničke zbirke.

Kao primjeri za istraživanje informacija o prijašnjim vlasnicima knjiga poslužit će dva legata GISKO-a: legat Magjer, koji je opsegom najmanji, obrađen je i njime je utvrđena praksa postupanja s legatima, te legat Sonnenfeld čija je obrada u tijeku.

Rudolfo Franjin Magjer (Zemun, 1884. - Osijek, 1954.), hrvatski je književnik i pedagog. Legat Magjer Gradskoj i sveučilišnoj knjižnici Osijek ostavio je Magjerov sin, Miljenko, 1980. godine. U legatu se nalazi više vrsta građe: monografske publikacije, serijske publikacije i sitni tisak. Legat broji 35 Magjerovih književnih radova, od čega su tri prijevodi na češki, slovački i njemački jezik, a sedam je djela u kojima je Magjer sekundarni autor. Djela su većinom izdana u Osijeku. Posebno se izdvaja neobjavljena Magjerova autobiografija u rukopisu pisana strojopisom - "Moja druga autobiografija". Tu su i fotografije iz Magjerove ostavštine (fotografije s raznih proslava Kluba hrvatskih književnika i dru-

24 Katić, Tinka. 2011. Model organizacije informacija o europskoj tiskanoj baštini (1455.-1850.) u hrvatskim knjižničnim zbirkama: doktorski rad. Zagreb, str. 128.

Književna baština R. F. Magjera

UVOD ŽIVOT I DJELO MATERIJALI FOTOGRAFIJE

FOTOGRAFIJE IZ ALBUMA "R.F.MAGJER U SLICI I RIJEČI"

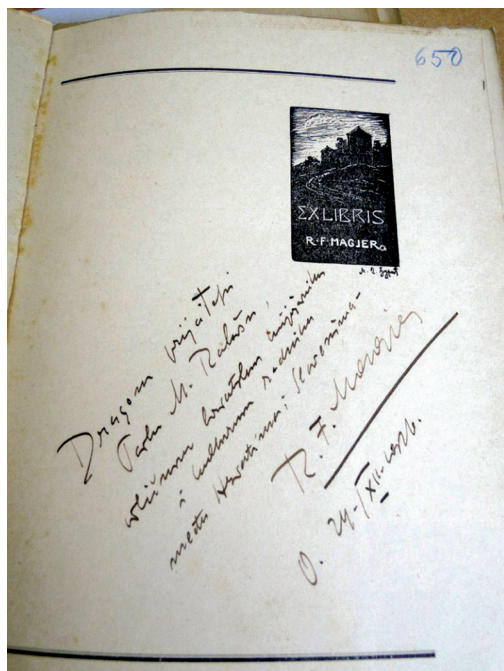

SLIKA 1. Iz digitalne zbirke Književna baština R. F. Magjera

ženja s osječkim intelektualcima onoga vremena pod nazivom „R. F. Magjer u slici i slikama“), uz to se nalaze originalne grafike i crteži portreta R. F. Magjera, naslovnice knjiga i grafike ekslibrisa, povelje dodijeljene R. F. Magjeru i sitni tisak (razne dopisnice, novinski isječci). Legat Magjer nastao je u razdoblju od 1905. do 1934. godine. Knjižna građa u potpunosti je obrađena i dostupna korisnicima, dok za fotografije postoji skraćeni zapis koji je nastao još pri primitku građe u fond GISKO-a.

Preostali dio ostavštine Rudolfa F. Magjera (osobna dokumentacija, svjedodžbe, osobnici, razne isprave, ugovori, parnice) nalazi se u fondu Državnog arhiva u Osijeku, a rukopisna ostavština nalazi se u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu.

Legat je u cijelosti digitaliziran pod pokroviteljstvom Ministarstva kulture u programu digitalizacije arhivske, knjižnične i muzejske građe 2014. godine. Javno dostupna digitalna zbirka “Književna baština Rudolfa F. Magjera” (Slika 1.) dostupna je

SLIKA 2. Provenijencija u legatu Magjer

se napomeni bilježe razne posvete i ekslibrisi, što daje mogućnost iščitavanja međusobnih kulturnih veza osječkih intelektualaca na početku 20. stoljeća, kao primjerice, Rudolfa F. Magjera i Pavla M. Rakoša (čiji legat također posjeduje Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek), a i drugih članova Kluba hrvatskih književnika i umjetnika u Osijeku (čiji je član bio Rudolfo F. Magjer). "Dragom prijatelju Pavlu M. Rakošu, uzvišenom hrvatskom književniku i kulturnom radniku među Hrvatima i Slavenima. R. F. Magjer." (Slika 2.). Zanimljive su posvete u legatu Rakoš "Gosp. R. F. Magjeru posvećuje pisac. Šimun Vlahov, Osijek, dne 17. IV. 1928.", te u istoj knjizi Šimuna Vlahova "Historija čecoslovačke književnosti" ispod toga dan poslije napisano "Dragom prijatelju P. M. Rakošu u spomen R. F. Magjer, O. 18. IV. 1928."

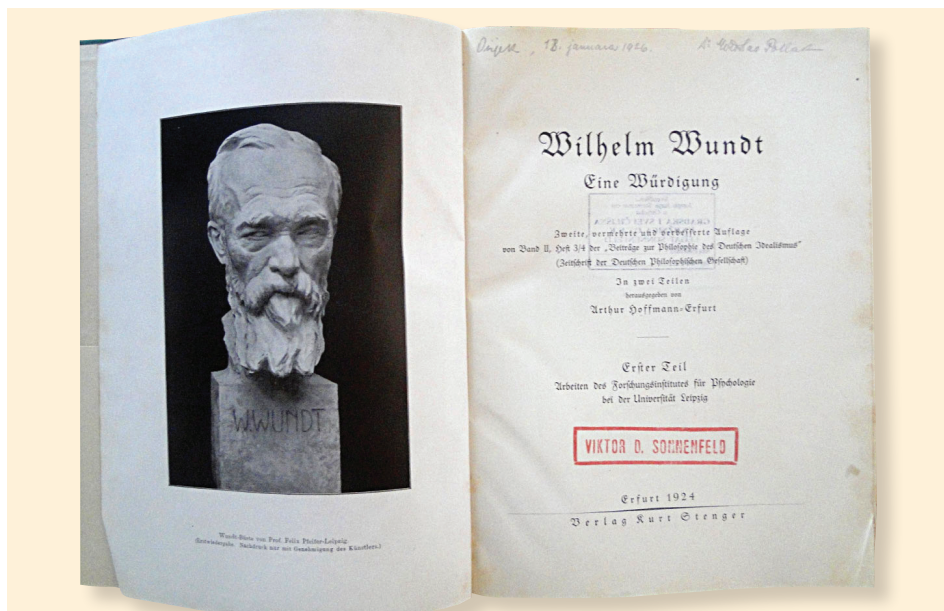
Knjižnični katalog postaje mjesto okupljanja bibliografskih jedinica omeđenih određenom osobom, što je korisnicima osobita pomoć pri pretraživanju kataloga, ali i pri istraživanju. Legat Magjer tako se, osim pod primarnim i sekundarnim au-

na stranicama: <http://magjer.gskos.hr/>, kao i na stranici Knjižnice: <http://www.gskos.unios.hr>.

Monografije legata Magjer okupljene su u biltenu građe "Legat Magjer", svojevrsnoj bibliografiji legata Magjer, dostupnome na mrežnim stranicama Gradske i sveučilišne knjižnice Osijek²⁵. Jedinice su pretražive pristupnicama: autor, naslov, predmetna odrednica i UDK. Plan je, nakon završetka cjelokupne obrade legata iz Spomeničke zbirke GISKO-a, objaviti bibliografije legata u biltenima građe.

Obradu legata karakterizira okupljanje fizičkih tragova bivših vlasnika u knjigama u katalogu i napomena o povijesti primjerka (UNIMARC polje 317). Pri tome je važno voditi računa na koji se točno opisivani primjerak odnosi obilježje provenijencije. Primjerice, u toj

25 Bilten prinova Legat Magjer. Dostupno na URL: <http://baza.gskos.hr/bib/103/>. Pristupljeno: 23. siječnja 2013.

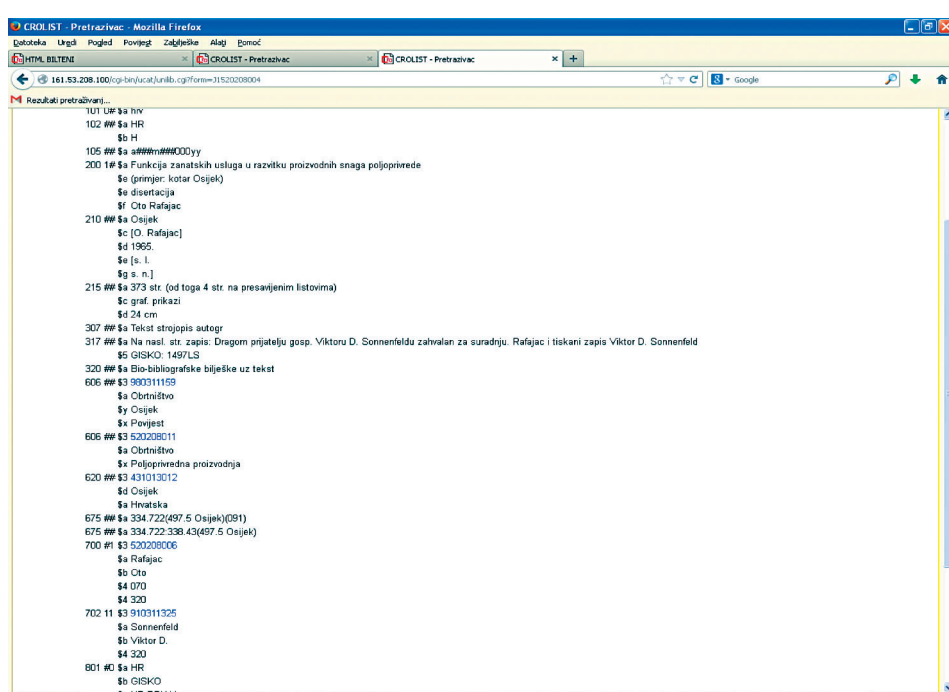
SLIKA 3. Provenijencija u legatu Sonnenfeld

torstvom Rudolfa F. Magjera, knjižničnim katalogom okuplja i pod darovateljem zbirke Knjižnici, Miljenkom Maderom.

Obrada legata u Gradskoj i sveučilišnoj knjižnici Osijek bit će ujednačena za sve legat, ali uz isticanje specifičnosti samoga legata. Sljedeći je primjer legat Sonnenfeld čija je obrada u tijeku. Legatom Sonnenfeld započela su istraživanja legata u Gradskoj i sveučilišnoj knjižnici Osijek.

Viktor D. Sonnenfeld (Petrijevci, 1902. - Osijek, 1969.), hrvatski je novinar, književnik i prevoditelj. Legat je knjižnici darovala bivša Sonnenfeldova supruga Jelena nakon njegove smrti 1970. godine. Nastanak legata smještamo u početke Sonnenfeldova djelovanja, u rane dvadesete godine 20. stoljeća, pa sve do njegove smrti 1969. godine (Slika 3.). Ukupno je 3492 inventariziranih jedinica monografija i periodike i prijevod A. Schopenhauera u rukopisu. Više je primjeraka istoimene knjige, što umanjuje broj naslova, koji za knjige broji otprilike 2880 naslova. Inventariziran je u siječnju i veljači 2001. godine u posebnu knjigu inventara "Legat Sonnenfeld". Istraživanje legata Viktora D. Sonnenfelda u Gradskoj i sveučilišnoj knjižnici Osijek nedavno je započeto postavljanjem legata u kulturno-povijesni kontekst. Kasnije su jedinice i statistički obrađene te je napravljena kvantitativna analiza legata. Legat je privremeno, za vrijeme trajanja postupka obrade i analize, računalno pretraživ posebnim popisima.

U Legatu je zastupljena građa objavljena od 1627. do 1966. godine. Naj-

SLIKA 4. Obrada legata Sonnenfeld kroz CROLIST

starija je knjiga “Oeconomia, oder Haussbuch zum Calendario Oeconomico & perpetuo gehoerig M. Johannaesa Colerija” iz 1627. godine tiskana u Wittenbergu s dodatkom J. Leunclaviusa Traumbuch Apomasaris! iz 1611. godine. Najviše je knjiga u legatu tiskano u razdoblju od 1911. do 1950. godine, što je ujedno i najaktivnije vrijeme djelovanja Viktora D. Sonnenfelda. Knjige su pretežno tiskane u Njemačkoj i na njemačkome jeziku. Sonnenfeld svoj prevoditeljski rad tiska u Osijeku u vlastitoj nakladi.

U legatu je svaka jedinica knjižne građe označena crvenim tiskanim ekslibrisom vlasnika legata Viktora D. Sonnenfelda, kako bi se označilo vlasništvo knjižnice i posebnost zbirke. Osim Sonnenfeldova ekslibrisa, knjige posjeduju i ekslibrise prijašnjih vlasnika ili darovatelja Sonnenfeldu. Ti su ekslibrisi i bilješke prijašnjeg vlasnika vidljivi u kataložnom zapisu u napomeni o povijesti primjerka (polje 317), primjerice, “*Na nasl. str. zapis: Dragom prijatelju gosp. Viktoru D. Sonnenfeldu zahvalan za suradnju. Rafajac i tiskani zapis Viktor D. Sonnenfeld*”. Sve su jedinice građe okupljene u sporednoj kataložnoj jedinici unošenjem naziva prijašnjeg vlasnika Viktora D. Sonnenfelda, koji je ponekad i autor i prevoditelj, a navodi se u tagu 702 sustava CROLIST s pripadajućim kodom (Slika 4.).

Zaključak

Provenijencija knjizi daje dodanu vrijednost. Anotacije u knjigama često su svjedok ideja čitatelja i trenutnih reakcija na sadržaj. Privatne knjižnice pokazuju interese bivšeg vlasnika i njegov svjetonazor. Katalog može biti polazište pri rekonstrukciji privatnih knjižnica znamenitih osoba.

Knjižnični katalog pokazuje svoju funkcionalnost, kao pomagalo u upravljanju zbirakama legata, kao obavijesno pomagalo za pretraživanje jedinica građe (inventar), objedinjavanje zbirke u mrežnom okruženju te otvara mogućnost točnije identifikacije i razlikovanja od ostalih jedinica građe iz drugih zbirki knjižnice. U daljnjim bi istraživanjima trebalo ispitati mogućnosti obrade i organizacije legata u hrvatskim knjižnicama. Kao početak rada na tome je području primjer obrade legata u Gradskoj i sveučilišnoj knjižnici Osijek, gdje se upravo zbog posebnosti legata i zavičajne vrijednosti u kataložnom opisu ističe provenijencija kako bi se na jednome mjestu okupili podaci o zbirci te osigurale bilješke o prijašnjem vlasniku ili darovatelju. Takvim se načinom obrade omogućuje dostupnost informacijama i mogućnost pretraživanja po određenim parametrima, poboljšava se poslovanje unutar ustanove te se omogućava izrada posebnih bibliografija darovatelja (biltena). Zapis o provenijenciji odgovor je na suvremene zahtjeve korisnika kojima se olakšavaju brojna istraživanja vezana uz proučavanje kulturne baštine (jezika, institucije, povijesti naroda, razvoja pismenosti, kulturne sredine i sl.).

LITERATURA

1. Bilten prinova Legat Magjer. Dostupno na URL: <http://baza.gskos.hr/bib/103/>. Pristupljeno: 23. siječnja 2013.
2. Feather, John; Sturges, Paul, ur. 2003. *International encyclopedia of information and library science*. London; New York: Routledge, str. 528.
3. Hodak, V. 2005. *Upute za uporabu formata UNIMARC za kataložni opis omeđenih publikacija i nizova publikacija*. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica.
4. *ISBD(A): Međunarodni standardni bibliografski opis starih omeđenih publikacija (antikvarnih)*. 1995. Zagreb: Hrvatsko bibliotekarsko društvo: Nacionalna i sveučilišna biblioteka.
5. *ISBD(M): međunarodni standardni bibliografski opis omeđenih publikacija*. 2006. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo.
6. Katić, Tinka. 1996. Određivanje jedinstvene odrednice za imena osoba koje su, osim autora, sudjelovale u nastanku knjige i povijesti primjerka. U: *Normizacija osobnih imena u knjižničarstvu i leksikografiji, Zagreb, 15. i 16. svibnja 1996.: zbornik radova*. Zagreb: Hrvatsko bibliotekarsko društvo, str. 157-172.
7. Katić, Tinka; Willer, Mirna. 1993 [i.e. 1995]. Retrospektivna katalogizacija u Zbirci starih i rijetkih knjiga Nacionalne i sveučilišne biblioteke. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 36, 1/4, str. 1-32.

8. Leščić, Jelica, pr. 2010. Knjižničarstvo i srodna područja: izbor englesko-hrvatskih stručnih naziva. Zagreb: Naklada Dominović, str. 117.
9. Lundy, M. Winslow. 2008. Provenance Evidence in Bibliographic Records. *Library Resources & Technical Services* 52, 3, str. 164-172.
10. Overmier, Judith A., Elaine M. Doak. 1996. Provenance Records in Rare Book and Special Collections. *RBML Rare Books & Manuscripts Librarianship Fall* 11, str. 91-99.
11. Provenance evidence: thesaurus for use in rare book and special collections cataloguing. Dostupno na: http://www.rbms.info/committees/bibliographic_standards/controlled_vocabularies/provenance/alphabetical_list.htm. Pristupljeno: 23. siječnja 2014.
12. Consortium od European Research Libraries. Searching for provenance information? Dostupno na URL: <http://www.cerl.org/resources/provenance/main>. Pristupljeno: 20. siječnja 2014.
13. Shaw, David, ur. 2005. *Books and their owners: Provenance information and the European cultural heritage*. London, Consortium of European Research Libraries.
14. Shaw, David, ur. 2007. *Imprints and owners: Recording the cultural geography of Europe*. London, Consortium of European Research Libraries.
15. Šimek, Sanja. 1993. Stanje u spomeničkim knjižnicama Republike Hrvatske s osvrtom na staru i rijetku tiskanu građu. U: *Standardiziranje kataložne obrade stare i rijetke tiskane građe, Zagreb, 10-11. prosinca 1992*. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna biblioteka, str. 7-16.
16. *The American heritage dictionary*. 2004. New York: Bantam Dell.
17. Tilllett, B. International cataloguing principles (ICP) report. Dostupno na URL: <http://www.ifla.org/files/hq/papers/ifla75/215-tilllett-en.pdf>. Pristupljeno 29. studenoga 2009.
18. Tomić, Marijana. 2010. Provenance information in Croatian catalogues of heritage collections. U: *Summer school in the study of old books: proceedings*. Zadar : Sveučilište u Zadru, str. 173-199.
19. Tomić, Marijana. 2011. Stara i rijetka građa u digitalno doba: je li povjesničarima knjige dovoljan bibliografski opis?. *Pančevačko čitalište* 18, str. 21
20. UNIMARC: *bibliografski format*. 2009. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo; Zadar: Sveučilište.
21. Velagić, Zoran; Andrej Kristek. 2009. Čitatelji, knjige i tekstovi: oblici interakcije. *Osječki zbornik* 29, str. 337-346.
22. Verona, E. 1983-1986. *Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga*. Zagreb: Hrvatsko bibliotekarsko društvo.

Summary

Marijana Špoljarić Kizivat and Inge Majlinger-Tanocki LIBRARY CATALOG – SOURCE OF INFORMATION ON PREVIOUS OWNERS OF BOOKS

The legacies of private libraries of distinguished people are often witnesses of cultural history of a city, a region or a wider area in which it was made. When organizing and processing the legacy, it is necessary to preserve the wholesomeness and distinctiveness of the collection, to highlight it's native and heritage value. One of the possibilities is the notation of data about the history of the volume, provenance, in the catalog description. The aim is to research how the physical traces of the previous owner of books in the book catalogs are noted, and is it possible for the library catalog to gather data on the collection and to keep notes of it's previous owners.

The paper examines research on the use of data regarding provenance in the catalog records for the special collection, on the practical examples in the City and University Library in Osijek, on the legacies of Rudolfo Franjin Magjer and Viktor D. Sonnenfeld. The possibilities of processing the legacies, which belong to the integrated librarian CROLIST system, are examined. The importance of catalog description in discovering information on former owners of the collection and the importance of the uniqueness of the collection, gathered in the library catalog will be demonstrated. Physical traces of former owners in books, aside from shelves, are gathered in the catalog as well, and that has provided the users with much help in research. Through such a way of processing, the accessibility to catalog records in the local database is made possible, the accessibility to the data is improved, the management within the institution is also improved, the creation of specialized donor bibliographies is enabled, and the inclusion of data regarding heritage fund is also made possible, on a European, as well as global level.

Keywords: legacy processing, provenance, UNIMARC, donor bibliographies, reconstruction of private libraries, Rudolfo Franjin Magjer and Viktor D. Sonnenfeld.